

el silenci inicial dels mitjans convencionals, les xarxes socials s'havien convertit en una font inesgotable de notícies i narracions des d'una posició de compromís actiu («des del front»).

4. Els moviment del 15M a través dels textos

Apunt introductori

El moviment del 15M ha estat font d'una quantitat important de textos i de documentació escrita que ens permeten fer un seguiment prou acurat de les conclusions del treball deliberatiu realitzat des de la seva aparició a Catalunya —especialment a la ciutat de Barcelona—, el maig del 2011.

La pluralitat de documents existents responen a tipologies i gèneres també molt diversos, cosa que en dificulta l'estudi i l'exposició sistemàtica. D'altra banda, una anàlisi acurada i detallada de tota la literatura generada hauria de tenir en compte, per exemple, els eslògans que han marcat i encapçalat les expressions col·lectives en les diverses mobilitzacions al carrer i en les manifestacions i altres activitats de caràcter reivindicatiu en l'espai públic.⁴⁴

**UNA DE LES PRINCIPALS
APORTACIONS DEL 15M HA ESTAT
LA SEVA CAPACITAT DE RETORNAR
EL PROTAGONISME A CONCEPTES
CENTRALS DE LA CULTURA
POLÍTICA**

En qualsevol cas, aquí ens referirem únicament als que podem considerar els documents fundacionals bàsics aprovats per l'Assemblea General entre el maig i el juny de 2011 i que des de la mateixa acampada s'han anomenat **materials oficials**. Es tracta de textos de caràcter ideològic i reivindicatiu, que són fruit sobretot del procés deliberatiu i participatiu que tingué lloc en els moments àlgids de la protesta pública i que pretenen recollir la filosofia bàsica del moviment. Probablement es tracta, també, del conjunt

de documents revestits d'una major legitimitat, en el sentit que van ésser aprovats i acordats per un nombre més nombrós de participants.⁴⁵ Passem seguidament a analitzar-los.

Declaració

El primer document oficial és un text breu i concís que reproduïm al complet. Consisteix en una primera *Declaració de principis*, apareguda els primers dies de l'acampada de la Plaça de Ca-

44 Així mateix, caldria tenir presents també tant les *actes*, com les *reflexions* i les *conclusions* de l'Assemblea General i de les comissions sectorials de treball que van romandre actives, —amb discussions, debats i ponències de tota mena—, les setmanes durant les quals va tenir lloc l'acampada a la Plaça de Catalunya; com també les actes de les successives assemblees de barri en el cas de la ciutat de Barcelona, i de les assemblees repartides per diferents pobles i ciutats del territori des del final de l'acampada fins avui. Finalment, també caldria tenir presents un altre conjunt de textos i escrits (Per exemple: *Dinàmiques assembleàries. Dossier de formació*) que podríem anomenar d'estratègia i d'acció, que tenen com a objectiu oferir recomanacions, guies pràctiques i uns coneixements mínims sobre organització —com constituir una assemblea o difondre eficaçment una convocatòria—; sobre com actuar i respondre a les demandes policials d'identificació personal davant d'una situació concreta; o sobre drets i qüestions jurídiques bàsiques, amb l'objectiu de disposar d'un mínim bagatge sobre les conseqüències de determinades actuacions col·lectives —la mateixa ocupació d'un espai públic— o simplement per poder disposar d'arguments davant dels mitjans de comunicació. En aquest bloc caldria incloure-hi igualment multitud d'octavetes i fulletons informatius de diversa consideració i que podrien ésser objecte d'anàlisi més endavant.

45 Cal assenyalar que en la majoria d'escrits es constata una manca de cura en l'expressió escrita, amb alguns errors gramaticals en els textos apareguts en llengua catalana.

talunya. Amb una notable voluntat autojustificativa, hi apareixen alguns dels conceptes bàsics i de les idees que esdevindran recurrents en els documents posteriors i que configuraran l'espina dorsal de les demandes i les reclamacions del moviment.

Qui som a l'Acampada de Barcelona? Som gent que hem vingut lliurement i de forma voluntària, que després de la manifestació del 15 de Maig hem decidit seguir estant junts i ser cada vegada més en la lluita per la dignitat. No representem a cap partit ni associació. Tampoc ningú no ens representa. Ens uneix el malestar per unes vides precàries per les desigualtats, però sobretot ens uneix una vocació de canvi. Som aquí perquè volem una nova societat que doni prioritat a la vida per sobre dels interessos econòmics i polítics. Ens sentim trepitjats per l'economia capitalista, i ens sentim exclosos del sistema polític actual, que no ens representa. Apostem per una transformació profunda de la societat. I sobretot apostem perquè sigui la pròpia societat la protagonista d'aquest canvi. Creiem que estàvem adormits. Que ens podien seguir retallant els drets sense que oposéssim resistència. S'equivocaven: estem lluitant —pacíficament però amb determinació— per la vida que tots mereixem. Hem après del Caire, d'Islàndia, de Madrid. Ara toca estendre la lluita i prendre la paraula.

En primer lloc, es constata que es tracta d'una mobilització espontània de reacció, que no respon a cap altre desencadenant que no sigui la lliure voluntat dels que hi participen. El 15M irromp enmig d'un panorama de resignació general. Parla i diu allò que ningú no deia en un context de desconcert general en plena crisi econòmica. Això es concreta en l'afirmació que en cap cas no es tracta d'una reacció popular pilotada o impulsada des d'una organització *tradicional* —un partit polític o una associació—. Apareix una de les formulacions que esdevindran més característiques del moviment —*Ningú no ens representa*—, juntament amb una breu justificació de les motivacions essencials que els han portat a adoptar una oposició activa enfront d'un estatu quo *excloent*: la lluita *pacífica* per la *dignitat*, el malestar per les *desigualtats*, el protagonisme dels interessos econòmics i la voluntat de propiciar un canvi profund i estructural en la societat, que capgiri de dalt a baix les prioritats.

La síntesi no deixa de contenir un estil i un llenguatge relativament nous i que marcaran bona part de la literatura present en documents immediatament posteriors: «*volem una nova societat que doni prioritat a la vida per sobre dels interessos econòmics i polítics*». L'expressió «**vida (digna)**»⁴⁶ substitueix altres principis justificatius més presents en moviments populars d'esquerra tradicional, com poden ser la «solidaritat» amb determinats col·lectius socials o la «justícia social». També s'evidencia en el text la voluntat d'oposició frontal a la «retallada de **drets**». No cal oblidar que la manifestació del 15M i l'inici de l'acampada posterior, tenen lloc poques setmanes abans del Ple

FENT UN ÚS INTENSIU DEL TERME «DEMOCRÀCIA» I INTERPRETANT-LO EN UN SENTIT QUE L'OPOSA AL DE L'ESTATU QUO EL MOVIMENT GENERA UN NOU SENTIT COMPARTIT

46 L'origen del principi d'una *vida digna* o de la *dignitat* com a motor de canvi polític (en contraposició a una situació que és causa d'indignació), emergeix d'una manera explícita amb la primera tradició revolucionària lockiana i britànica (Bill of Rights, 1689) i nord americana (Declaració d'independència, 1776). Avishai Margalit ho ha desenvolupat recentment amb la seva teorització al voltant del concepte de societat decent: MARGALIT, A., *The decent society*. Harvard University Press, 1996.

del Parlament de Catalunya, celebrat el 15 de juny, que aprovaria els pressupostos de 2011 presentats pel nou govern de la Generalitat i que consagrarien una retallada del 10% de la despesa pública.

En aquesta primera Declaració es deixa constància de la voluntat d'internacionalitzar les mobilitzacions, situant-la en el context d'altres mobilitzacions populars que estant tenint lloc simultàniament en aquell moment arreu del món.

Manifest dels indignats

El segon document, ja més elaborat, es presenta com a fruit d'un intent de concreció de les demandes del moviment, si bé tampoc no l'acompanya un programa d'actuació específic més enllà de la voluntat de donar a conèixer-les als electes locals de les eleccions municipals del 22 de maig de 2011. Es tracta d'un Manifest *calaix de sastre*⁴⁷ —anomenat també Demandes de mínims (Vegeu el document adjunt en l'annex-I)— aprovat per la proclamada Assemblea General durant l'acampada i en el que es recullen els enunciats de més de quaranta punts —alguns d'ells no consensuats i encara pendents de debat i discussió—, agrupats sota els vuit epígrafs següents:

No més privilegis per a polítics

No més privilegis per a banquers

No més privilegis per a les grans fortunes

Sous dignes i qualitat de vida per a tothom

Dret a l'habitatge

Serveis públics de qualitat

Llibertats i democràcia participativa

Reducció de la despesa militar

No deixa de ser remarcable que el primer punt del Manifest faci referència explícita a la restricció de privilegis —sous, pensions, dietes, immunitat jurídica— dels polítics, sense especificar, d'altra banda, si es tracta de propostes i de mesures destinades al conjunt de la classe política, inclosos els càrrecs electes locals, per exemple. En qualsevol cas, aquest primer punt posa de manifest de manera implícita que el principal i primer *ase dels cops* del moviment és la classe política, cosa que el podria constituir en algun moment de la seva trajectòria inicial en un moviment manifestament *contra-polítics*, tal com es va posar en evidència pocs dies després de l'elaboració d'aquest document, amb els fets del Parc de la Ciutadella del 14 de juny, abans esmentats.

Algunes de les mesures destacables expressades en aquest document marcaran el to i la filosofia de les reclamacions posteriors així com els debats i discussions de les diferents comissions sectorials que es van constituir. Al costat de mesures i

**EL MOVIMENT DEL 15 M
EXPRESSA LA NECESSITAT DE
REGENERACIÓ DEMOCRÀTICA
DEL PAÍS I DE POTENCIACIÓ DE
NOVES FORMES DE PARTICIPACIÓ
DEMOCRÀTICA**

47 Barreja de principis, demandes, propostes i crítiques al sistema polític i econòmic actual.

propostes molt genèriques i més pròpies d'una declaració d'intencions —ideològiques o de principis—, en destaquen d'altres més concretes —podríem anomenar-les programàtiques— compartides, en alguns casos, amb les demandes d'algunes de les forces polítiques amb representació institucional. Unes propostes podrien considerar-se més clarament com a *radicals o utòpiques* (carta als reis), mentre que d'altres poden ésser considerades de caràcter més polític o pragmàtic (possibilisme). Tot plegat expressa una tensió més o menys manifesta dins del moviment entre les corrents de caire més reformista i les corrents de caire més revolucionari o rupturista, una pluralitat i heterogeneïtat interna que també es presenta com una de les característiques més definidores de la identitat del moviment.

El quadre següent mostra la possibilitat d'una certa classificació metodològica d'aitals propostes:

**UN ELEMENT IMPORTANT
ÉS QUE NO SEMBLA QUE LES
MOBILITZACIONS SORGISSIN DE
FORMA TOTALMENT ESPONTÀNIA,
MALGRAT QUE NO VA ÉSSER UN
FENOMEN VISIBLE I ANALITZAT
FINS LA SEVA APARICIÓ PÚBLICA**

	Ideològiques / Principis	Programàtiques
Radicals / Utòpiques	Prohibició de la privatització dels serveis públics. Declaració de les ciutats lliures de desnonaments i desallotjaments. Consum responsable.	Expropiació dels habitatges en desús que no s'han venut. Contractació de personal sanitari fins que s'acabin les llistes d'espera. Pressupost participatiu.
Polítiques/ possibilistes	L'economia al servei de les persones i no a l'inrevés. Reconeixement del treball domèstic, reproductiu i de cura. Garantir igualtat d'oportunitats en l'accés a tots els nivells educatius.	Regulació dels moviments especulatius i sancions a les males praxis bancàries. No eliminació de l'impost de successions i recuperació de l'impost de patrimoni. Promoció d'una taxa internacional a les transaccions financeres (taxa Tobin).

Aquest quadre en recull únicament algunes de les propostes. Font: elaboració pròpia.

Una de les qüestions més àmpliament tractades pel Manifest i que requereixen una menció especial per tractar-se d'un dels debats de fons sobre els que probablement el moviment 15M ha tingut una influència més destacada en el darrer període electoral, ha estat el de la (re)generació i de la (re)significació⁴⁸ de la democràcia (allò que Anthony Giddens anomena *democratització de la democràcia*). Més enllà de l'aposta per una generalització de formes de participació ciutadana en la presa de decisions —referèndums vinculants—, els indignats demanen una re-

48 ERREJÓN, Íñigo. «Disputar les places, disputar les paraules». A: VIEJO, R. (ed.) (2011). *Les raons dels indignats*. Barcelona: Pòrtic, p. 18-24.

forma de la Llei electoral que «garanteixi un sistema autènticament representatiu i proporcional», o «l'establiment de mecanismes efectius que garanteixin la democràcia interna dels partits

polítics: llistes obertes, elecció directa de regidors, transparència en la publicitat i finançament dels partits». Afirmacions d'aquest tipus indiquen que el moviment defuig la típica retòrica dogmàtica dels grups polítics d'extrema esquerra i adopta un llenguatge més flexible i més atent als reptes del moment actual. Tampoc no utilitza una retòrica estrictament antiparlamentària i anti-partit, tot i que altres afirmacions del tipus «on el vot en blanc i el vot nul també tinguin la seva representació en el legislatiu i l'abstenció activa pugui tenir el seu espai d'auto organització als bar-

ris» no s'expliquen amb suficient detall ni amb tota la seva complexitat⁴⁹.

Una altra qüestió a tenir en compte en aquest punt la configuren les diferències amb el Manifest *Democràcia real ya!* aprovat pel moviment 15M de Madrid, que es limita a una declaració més genèrica de principis sobre la democràcia i el model de societat.

Som persones normals i corrents. Som com tu: gent que s'aixeca tots els matins per estudiar, treballar o buscar feina, gent amb família i amics, gent que treballa dur cada dia per viure i donar un futur millor als que ens envolten. Uns ens considerem més progressistes, d'altres més conservadors. Uns som creients, d'altres no. Uns tenim ideologies ben definides, d'altres ens considerem apolítics. Però tots estem amoïnats i indignats pel panorama polític, econòmic i social que veiem al nostre voltant, per la corrupció dels polítics, empresaris, banquers... per la indefensió del ciutadà ras. Aquesta situació ens fa mal a tots cada dia. Però si tots ens unim, podem canviar-la. És el moment de moure's i de construir una societat millor. És per això que declarem fermament el següent:

- Les prioritats de la societat han de ser la igualtat, el progrés, la solidaritat, el lliure accés a la cultura, la sostenibilitat ecològica i el desenvolupament, el benestar i la felicitat de les persones.
- Hi ha uns drets bàsics que haurien de ser coberts en aquestes societats: el dret a l'habitatge, al treball, a la cultura, a la salut, a l'educació, a la participació política, al lliure desenvolupament personal i el dret al consum dels bens necessaris per a una vida sana i feliç.
- El funcionament actual del sistema econòmic i de govern no atén aquestes prioritats i és un obstacle per al progrés de la humanitat.
- La democràcia surt del poble (demos = poble, cracia = govern) així que el govern ha de ser el poble. Però en aquest país la major part de la classe política ni tan sols ens escolta. La seva funció hauria de ser portar la nostra veu a les institucions, facilitant la participació

49 Una de les iniciatives que han sorgit del moviment des dels dies de l'ocupació de la Plaça de Catalunya és el grup *15M-Reforma del Sistema Electoral*, que amb diferents aportacions de persones vinculades àmbits acadèmics diversos, pretén dibuixar alternatives al sistema polític i electoral actual. En aquest sentit, ha tingut una certa difusió la proposta elaborada i encapçalada per Manuel Castells i Javier Nadal, presentada l'octubre de 2011. Vincle: <http://reformasistemaelectoralih5m.blogspot.com/2011/10/inauguracio-cicle-de-xarrades-i-debats.html>

**FRUIT DE L'EXPERIÈNCIA
ACUMULADA PELS PRINCIPALS
ACTIVISTES, EL MOVIMENT
PRESENTA UNA ESTRUCTURA
ORGANITZATIVA COMPLEXA I UNA
CLARA VISIÓ ESTRATÈGICA**

política ciutadana mitjançant línies directes i procurant el més gran benefici per al gruix de la societat, no la de enriquir-se i medrar amb el nostre esforç, atenent només als interessos dels grans poders econòmics i aferrant-se al poder mitjançant una dictadura partitocràtica encapçalada per les inamovibles sigles del PPSOE

- L'ànsia i acumulació de poder en un grup reduït produeix desigualtat, crispació i injustícia. Això porta a la violència, que rebutgem. L'obsolet i antinatural model econòmic vigent bloqueja la maquinaria social en una espiral que es consumeix a ella mateixa enriqueix a uns pocs i avocant a la pobresa i escassetat a la resta, fins al col·lapse.
- La voluntat del sistema és l'acumulació de diners, premiant-la per sobre de l'eficàcia i el benestar de la societat, malbaratant recursos, destruint el planeta, generant atur i consumidors infeliços.
- Els ciutadans formem part de l'engranatge d'una màquina destinada a enriquir una minoria que ni tan sols sap de les nostres necessitats. Som anònims, però sense nosaltres res d'això existiria ja que nosaltres movem el món.
- Si com a societat aprenem a no confiar el nostre futur a una abstracta rendibilitat econòmica que mai s'aplica al benefici de la majoria, podrem eliminar els abusos i mancances que tots patim.
- Es necessària una revolució ètica. Hem posat els diners per sobre de l'ésser humà i hem de posar-lo al nostre servei. Som persones, no productes de mercat. No sóc només el que compro, sinó que també importa perquè ho compro i a qui l'hi compro.

**ES TRACTA SOBRETOT D'UN
MOVIMENT SOCIAL SUI GENERIS
QUE S'ORGANITZA MITJANÇANT
LES XARXES SOCIALS, ALLUNYAT
D'UNA ESTRUCTURA JERÀRQUICA
O DE TIPUS PIRAMIDAL**

Mesures urgents per a una Vida Digna

És un dels documents centrals i més elaborats, aprovat per l'Assemblea General el 12 de juny de 2011 (vegeu document adjunt a l'annex-II). Enfront de les crítiques que posen de manifest les dificultats de presentar un conjunt de propostes concretes i viables que vagin més enllà de la diagnosi crítica i de les declaracions d'intencions més o menys difuses, aquest text pretén ordenar un paquet de propostes programàtiques en els àmbits laboral, de l'habitatge, del sistema financer, la fiscalitat o la gestió dels serveis públics, entre d'altres. Es tracta, podríem dir, del *programa polític* del moviment dels indignats.

Entre les mesures es poden destacar els següents punts:

- Indemnitzacions per acomiadament a 45 dies per any treballat
- Avançament de l'edat de jubilació als 60 anys.
- Únic contracte indefinit amb un salari no inferior als 1.200 euros.
- Reducció del deute hipotecari en proporció a la taxació objectiva de l'habitatge.
- Increment de l'IRPF a les rendes altes.
- Matrícula universitària gratuïta per a rendes inferiors als 1.000 euros mensuals.
- Prohibició efectiva de la comercialització i la cessió de dades personals.
- Regularització de totes les persones estrangeres.
- Reducció dràstica del preu del transport públic.
- Derogació del Concordat amb l'Església catòlica.

- Distribució equitativa (*sic*) dels temps d'exposició de propostes polítiques en els mitjans de comunicació.

El document *Mesures urgents per a una Vida Digna*, mostra les línies estratègiques al voltant de les quals el moviment vol seguir mantenint la seva activitat reivindicativa centrada en el camp de la salut i de l'educació. Les diverses campanyes i accions directes contra els desnonaments a diferents ciutats catalanes o els més recents actes de desobediència cívica com a resposta a l'augment de les tarifes del transport públic, en són dos exemples.

En definitiva, molts d'aquests documents posen l'accent en la situació de crisi econòmica que estem patint. La crítica a la manca de principis morals i ètics dels responsables i els dirigents de les principals institucions polítiques i financeres internacionals —considerats els màxims responsables de la situació actual—, són presents explícitament i implícitament en tots els textos. La crítica, tanmateix, se centra especialment en la classe política, que d'alguna manera ha abdicat de les seves funcions i responsabilitats a favor de les entitats financeres internacionals i els bancs.

Si bé no pot ésser considerat un moviment antipolític o propi de la desafecció política, sí que en la seva crítica és especialment bel·ligerant amb els actuals professionals de la política.

Si bé una de les característiques inicials que s'entreveïen era el seu caràcter eminentment contra-polítics (que no vol dir antipolític), aquesta és una qüestió que cal matisar notablement després d'un cert temps. Un dels símptomes és prou eloqüent: progressivament, les manifestacions de protesta davant les seus dels partits polítics o de les institucions democràtiques, han donat pas a les protestes davant les seus centrals de bancs i d'entitats financeres; la més recent i notòria: davant la seu central de Caixa Bank, a l'Avinguda Diagonal de Barcelona.

Si bé la seva retòrica no és exactament la mateixa de la dels moviments antiglobalització de la primera dècada dels 2000 —*Un altre món és possible*— sí que participen d'una crítica global al sistema i d'una aposta per una revisió de la vida democràtica representativa, potenciant les formes de democràcia directa. D'altra banda, els textos apunten a les múltiples causes del que podríem anomenar el neguit bàsic de les noves generacions: atur i afebliment de l'Estat del benestar.

No hi ha documents organitzatius ni cap forma de d'estatuts que estableixin algun tipus d'estructura organitzativa bàsica més enllà de textos procedimentals que fan referència a consells de com constituir una assemblea (*Document dinàmiques assembleàries. Dossier de formació*) o d'estratègies de participació col·lectiva, comunicació i d'aprofitament de les xarxes socials o de les possibilitats que ofereixen les TIC. En aquest sentit, estem davant de l'elaboració d'un nou corpus de processos d'actuació que caldria analitzar per si mateix.

Una de les principals aportacions del 15M ha estat la seva capacitat de retornar el protagonisme a conceptes centrals de la cultura política. Els termes «democràcia» o «democràtic» en són un exemple. Fent un ús intensiu del terme «democràcia» i interpretant-lo en un sentit que l'oposa al de l'estatus quo —l'actual democràcia representativa—, el moviment genera un nou sentit compartit.

**LES XARXES NO NOMÉS
SERVEIXEN COM UN
INSTRUMENT DE COMUNICACIÓ
ENTRE ELS MEMBRES DEL
MOVIMENT, TAMBÉ SERVEIX
EN COM UN INSTRUMENT BÀSIC
D'ORGANITZACIÓ**

Cal destacar, per acabar, el distanciament respecte a d'altres organitzacions, sindicats, partits polítics. Estem davant d'un moviment que no es defineix en funció dels eixos ideològics o de les clivelles socials clàssiques: la confrontació esquerra-dreta no apareix ni una sola vegada. Tanmateix algunes de les seves demandes són coincidents amb les de l'esquerra radical, si bé el camp de batalla passa del debat polític estricte a una nova relació amb l'espai públic —el carrer— com a marc d'autoexpressió.⁵⁰

Les característiques del moviment 15M

D'alguna manera els indignats són l'objecte del nostre estudi. No són, però, només un «objecte passiu» d'estudi, són subjectes actius i protagonistes del moviment 15M.

Malgrat que ja han anat sortint diferents reflexions dels indignats i indignades al llarg de l'estudi, en aquests apartats volem fer aparèixer la seva veu de manera clara i directa. Els volem convertir en protagonistes a partir de les seves vivències en relació al moviment, que ens expliquin l'estructura i perfil dels indignats, la raó de ser del moviment, quins van ser els factors que els van fer implicar en el moviment, a com van viure els dies àlgids de les acampades i com es plantegen el futur. Per tant, a banda que fem una mirada més distant i «objectiva» sobre aquests elements, és important, també, recollir l'autopercepció que tenen els propis entrevistats sobre el moviment i les seves característiques principals.

POTSER LA PRINCIPAL NOVETAT DEL 15M ÉS QUE AQUEST MOVIMENT ÉS EN SI MATEIX UN MOVIMENT EN XARXA, ENXARXAT

Antecedents i raó de ser

El moviment del 15 M expressa la necessitat de regeneració democràtica del país i de potenciació de noves formes de participació democràtica. L'eslògan principal del 15M, «*No som mercaderies en mans de polítics i banquers*», resumeix bé les demandes i el perfil del moviment que es basa en una doble crítica: a la classe política, per la seva complicitat i servitud davant els poders econòmics, i a aquests mateixos poders econòmics.⁵¹

Hi ha una ampla relació dels lemes del moviment que segurament no és el moment d'exposar aquí. Tanmateix, hi ha dos eslògans força representatius: «No ens representen» o «No hi ha prou pa per a tant xoriço». Com expressa Carlos Taibo, professor de Ciències Polítiques i de l'Administració a la Universidad Autónoma de Madrid i impulsor del 15 M:

⁵⁰ Aquest element ens portaria a plantejar debats i qüestions de gran calat. Jürgen Habermas, per exemple, suggereix que la regulació de l'espai públic no es limiti al quadre tradicionalment delimitat pels parlaments, els tribunals o les administracions. Es tracta d'imaginar una apertura d'el'espai públic a noves formes d'expressió de les llibertats cíviques. D'altra banda, podríem plantejar també les conseqüències jurídiques, entre d'altres, de considerar l'espai públic *carrer*, com un bé comunal.

⁵¹ ANTENTAS, J. M.; VIVAS, E. (2011). «Indignados, una mirada la movimient», a DD. AA. *Les veus de les places*. Barcelona: Icària, p. 84.